

PRAKTISCHE TIPS EN WETENSWAARDIGHEDEN
OVER

egels

speciale
editie voor
bedrijven,
overheden en
instellingen

op uw terrein

Jaar van de Egel

Het gaat niet goed met de egels in Nederland. Daarom heeft de Zoogdierverseniging 2009 uitgeroepen tot het Jaar van de Egel. De Zoogdierverseniging roept bedrijven en instellingen op hun kantoortuin of industrieterrein om te toveren tot een egelvriendelijk toevluchtsoord. Door een egelvriendelijker beheer van (kantoor)tuinen, openbaar groen en parken krijgt de egel weer meer geschikt leefgebied en dus ook weer meer toekomst in Nederland. Met uw groen, kunt u ook uw steentje hieraan bijdragen. Want meer egelvriendelijke terreinen en tuinen kunnen egels redden! Met deze folder helpen we u een handje met tips en praktische wetenswaardigheden.

De Zoogdierverseniging verzamelt gegevens over alle in Nederland in het wild levende zoogdieren en zet zich in voor de bescherming van deze dieren: van egel tot eekhoorn, van bever tot boomarter en van das tot otter. Kijk eens op www.zoogdierverseniging.nl

Hoe ziet de nacht van de egel eruit?

- 1 Egel slaapt onder een schuurtje, verlaat rond zonsondergang zijn nest.
- 2 Drinkt wat bij een kleine vijver.
- 3 Brengt een bezoekje aan wat voedsel dat in een schoteltje bij de achterdeur staat.
- 4 Scharrelt door de tuin op zoek naar slakken en insecten.
- 5 Brengt een bezoekje aan de composthoop.
- 6 Kijkt nog even in de tuin van de burens maar daar is te weinig dekking.
- 7 Gaat met gevulde maag op zijn gemak terug naar zijn nest om de dag door te brengen.

Een nacht op stap met de egel

Egels houden van groen en scharrelen niet alleen in het buitengebied maar ook graag in tuinen, parken en groenstroken. Groen in bebouwd gebied is steeds belangrijker geworden met de groei van steden en dorpen; niet alleen als leefgebied voor de egel maar ook voor vele andere soorten. Een egel is een nuttige bezoeker in en eet slakken en ander ongedierte op.

Egels leggen soms per nacht wel een paar kilometer af. Grote kans dus dat niet steeds dezelfde egel op bezoek komt. Mannetjes lopen grotere afstanden dan de vrouwtjes.

Egel kalender

Paartijd Het voortplantingseizoen bij egels loopt van mei tot en met augustus. Het paren duurt lang en gaat gepaard met veel geluid. Het mannetje loopt steeds maar rond het vrouwtje in een poging haar over te halen om te paren. Het kan uren duren voordat het vrouwtje toegeeft (of er alsnog vandoor gaat).

Geboorte Het vrouwtje maakt een nest waarin de jongen na een draagtijd van ongeveer 34 dagen worden geboren. Het gemiddelde aantal jongen dat een vrouwtje krijgt is vijf (maar kan variëren van twee tot wel tien). Egelbaby's worden kaal en blind geboren. De eerste weken drinken ze alleen melk bij de moeder. Na twee weken gaan de oogjes en de oortjes open. Na drie weken gaan ze achter de moeder aan om voedsel te zoeken. Als ze zes weken oud zijn kunnen zij volledig voor zich zelf zorgen. De moeder gaat dan op zoek naar een nieuwe plek om in te richten voor de winterslaap. De jongen blijven bij elkaar en overwinteren in het nest waar ze zijn geboren. De egeltjes wegen dan ongeveer 300 tot 400 gram en moeten nog flink eten voordat ze in winterslaap kunnen gaan.

Winterslaap De winterslaap begint in oktober/november en duurt tot april/mei. Egels houden hun winterslaap in een winternest gemaakt van droge bladeren meestal onder een heg, houtblokken of bijvoorbeeld onder een schuurtje. Tijdens de winterslaap stopt hun spijsvertering, vertraagt de hartslag en ademhaling en neemt hun lichaamstemperatuur af van 35 graden tot maar 10 graden. Het is niet zo dat egels aaneengesloten slapen. Soms worden ze wakker en veranderen zelfs van nest. In het voorjaar, als de nachttemperatuur stijgt, en er weer voldoende voedsel is, ontwaken de egels.

januari

februari

maart

april

mei

juni

juli

augustus

september

oktober

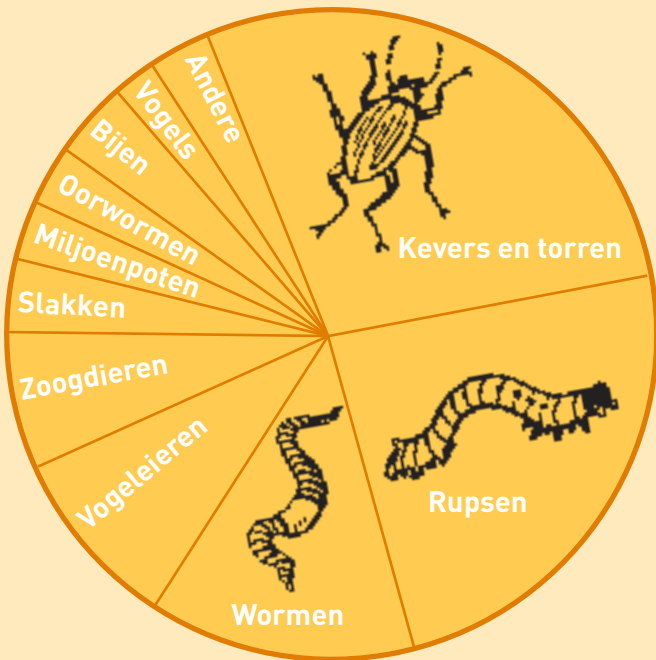
november

december

Egelmenu

Egels zijn vleeseters maar niet al te kieskeurig in hun menu-keuze. Ze verorberen vrijwel al het eetbaars dat ze tegenkomen. Favoriet zijn slakken, kevers en wormen. Maar ook kleine zoogdieren (jonge muizen) en amfibieën staan op het menu. Soms worden eieren en reptielen als hagedissen en slangen gegeten. Ook eten ze kleine hoeveelheden plantaardig voedsel zoals vruchten en paddenstoelen.

Op het plaatje staat het standaard egelmenu, echter wat ze eten hangt af van het aanbod en seizoen.

Egels opsporen

Dankzij zijn herkenbare uiterlijk weet iedereen hoe een egel eruit ziet. Het is het enige zoogdier met stekels in Nederland. Dus wie oog in oog staat met een egel weet dat echt wel. Wie een egel wil ontmoeten kan op een zomeravond een wandeling gaan maken.

Luister goed en met een beetje geluk hoor je een egel rondsnuffelen. Ga er stil op af en schijn dan voorzichtig met een zaklamp, wie weet ziet u er wel een!

Of zet een schoteltje met kattenvoer klaar (geen melk!) en ga rustig in de tuinstoel zitten tot het donker wordt.

Als er egels in de buurt zijn, komen ze misschien wel op bezoek. Maar als u de egel niet live tegenkomt, kunt u zijn aanwezigheid ook ontdekken door de sporen die hij achterlaat. Egels gebruiken 's nachts veelvuldig onverharde wegen en paden. In vochtig zand en opdrogende modder zijn de sporen makkelijk te vinden. De afdrukken zijn te herkennen aan het sterk gespreide, 'wijdbenige' spoor. Egels hebben vijf tenen. De voorvoetjes zijn rond, de achtervoetjes langwerpig.

Ook de keutels zijn met enig speuren te vinden. Op een korte grasmat vallen ze extra op.

Egelkeutels zijn 3 tot 4 cm lang en 8 tot 10 mm in doorsnede, bobbelig en zwart van kleur. In de keutels zijn onverteerde voedseldeeltjes, zoals schildjes van insecten te vinden.

Checklist egelvriendelijk groen

- ☐ Egels houden van beschutting. Ze vermijden open terrein. Structuurrijke borders langs grasvelden met planten en struiken van verschillende hoogtes bieden de beschutting.
- ☐ Heggen en hagen zorgen eveneens voor beschutting. Door deze aan te laten sluiten op groenstroken of bosjes buiten uw terrein kunnen egels van het ene naar het andere stuk groen.
- ☐ In een strooisellaag leven veel insecten, waar egels dol op zijn. Laat daarvoor in het najaar het bladafval liggen. Ook een grasveld of composthoop zorgt voor de aanwezigheid van voedsel (wormen, slakken en insecten).
- ☐ Biedt mogelijkheid voor de egel om een nest te maken. Laat een grote, luchtige hoop organisch tuinafval liggen zoals takken en bladeren of een hoop houtblokken in een rustig hoekje. Een egelhuisje kan ook.
- ☐ Moeten de hopen later toch verwijderd worden, controleer dan voor het opruimen of verbranden of er geen egel onder woont.
- ☐ Controleer ook bij groot onderhoud in de winter of er geen egels hun winternest onder een struik, bladafval, takkenhoop of in een greppel hebben. Zeker als met zwaar materieel gewerkt wordt.

- ☐ Laat een opening van minimaal 15 bij 15 cm vrij onder hekken en schuttingen zodat egels uw terrein op en af kunnen.
- ☐ Gebruik alleen natuurlijke of milieuvriendelijke bestrijdingsmiddelen. Gebruik geen muizengif, slakkengif, insecticiden of pesticiden. Egels eten zelf van het gif of eten de slakken die het gif hebben gegeten en gaan er aan dood.
- ☐ Een waterpartij met schuin aflopende oever zodat egels erin en eruit kunnen komen. Een schaal met vers water om uit te drinken is ook goed.
- ☐ Zorg bij gebruik van gaas of netten dat de egels er niet in verstrikt kunnen raken. Maak egelpoortjes in het gaas waar de egels makkelijk doorheen kunnen (minimaal 15 bij 15 cm) en laat een net niet op de grond hangen, hang het hoger dan 15 cm.
- ☐ Geen rondslingerend afval (jampotten en (prikkel)draad. Egels zijn nieuwsgierig en steken graag hun snuit ergens in, ze kunnen erin verstrikt raken.
- ☐ Laat putten en keldergaten niet open staan of dek ze af met gaas.

Verwerk deze tips in het onderhoudsplan van uw bedrijventerrein of kantoortuin, zodat ook de uitvoerders hiervan weten.

Een ingemetselde opening is een ideale egeldoorgang.

Een beukenhaag met een hek dat niet helemaal tot de bodem afsluit biedt genoeg ruimte voor de egel om te passeren.

Deze schutting is een onneembare hindernis.

Egelvriendelijk groen

Met een aantal (kleine) aanpassingen is elk stuk groen egelvriendelijk(er) te maken.

TIPS

Doen!

- ★ Egels houden van een dak boven hun hoofd. Een stapel hout of een bos takken waar de egels een nest onder kunnen maken is ideaal. Een egelhuisje maken of kopen kan ook.
- ★ Zorg dat er een opening in de schutting is waardoor egels van de ene naar het andere terrein kunnen lopen. Of liever nog, leg een heg aan. Een hermetisch afgesloten stuk groen kan niet worden bezocht door egels.
- ★ Zorg voor een schaal vers water of een vijver (met niet al te steile oevers), niet alleen egels vinden dit fijn ook andere dieren maken er gebruik van.
- ★ Bijvoeren kan geen kwaad. Egels lusten graag kattenvoer, gehakt of speciaal egelvoer. Geen melk! Daar krijgen ze diarree van.
- ★ 'Hoe meer tegels, hoe minder egels!' Een terras kan prima maar laat ook groen over op uw terrein. Essentieel voor voedsel en beschutting.
- ★ **Tip van tuinman Lodewijk:** Een composthoop is goed voor de tuin en het leven in de tuin. Het geeft de egel een plek om te slapen en er zitten bijvoorbeeld veel slakken. Omdat egels slakken eten altijd werken met milieuvriendelijke slakkenbestrijders!

Gaas dat tot op de bodem is gespannen, belemmert de vrije doorgang van egels.

Een vijver met een randafwerking waar egels moeiteloos weer uit kunnen klimmen.

MEER TIPS

Ook doen!

- ★ Egels kunnen klem komen te zitten in rechthoekig schapengaas. Gebruik daarom kippengaas of ruitvormig gaas als afscheiding en maak een aantal 'egelpoortjes' waar egels makkelijk door heen kunnen (minimaal 15 bij 15 cm).
- ★ Egels zijn goede zwemmers maar verdrinken soms in vijvers met een rechte oever waar ze niet uit kunnen komen. Leg een schuin loopplankje in de vijver of zorg voor een lichte helling bijvoorbeeld met keien, zodat egels eruit kunnen kruipen. Ook vogeltjes vinden dat ideaal en nemen graag een bad.
- ★ Controleer voor het leeghalen van een composthoop eerst of er geen egel (soms zelfs met jongen) een nest in heeft gemaakt.
- ★ Gebruik geen gif (slakkengif, insecticiden, pesticiden etc.). Egels eten de slakken die het gif hebben gegeten en gaan er dood aan. Egels zijn trouwens ideale hulpen van iedere tuinman en ruimen de slakken graag voor u op.
- ★ Egels worden ziek van melk, zet dus geen schoteltje melk neer (water vinden ze wel fijn).
- ★ **Tip van tuinman Lodewijk:** U heeft al een schutting of hek, maar toch wilt u de egels een handje helpen... Maak dan gewoon in een hoek van uw terrein, het liefst op een beschutte plek een klein gaatje in de schutting van 15 bij 15 cm en ze kunnen van het ene terrein naar het andere.
- ★ **Tip van tuinman Lodewijk:** Bloemen en planten... U helpt de egel enorm door borders niet winterklaar te maken. U kunt het blad laten liggen en de afgestorven planten gewoon laten staan.

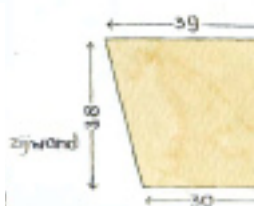
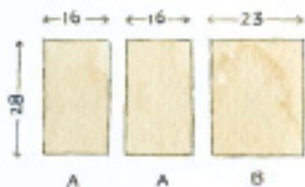
E G E L H U I S

B o u w t e k e n i n g

Om egels de winter door te helpen, kunt u een egelhuis voor ze bouwen. Plaats dit huis op een beschut plekje, bijvoorbeeld onder een boom of in de struiken. En dan maar hopen dat de egels uw terrein en het egelhuis weten te vinden.

Dit hebt u nodig:

- vier stoeptegels
- plaat betonplex (dikte 12 mm)
- (roestvrijstalen) schroeven
- doos die als slaapverblijf kan dienen
- stuk piepschuim, ter grootte van de slaapdoos
- droge bladeren en papiersnippers

Zo gaat u te werk:

Zaag de betonplex op maat. Maak een flinke uitsparing in de achterwand of boor er enkele grote gaten in. Dit moet om voldoende ventilatie in het huis te garanderen.

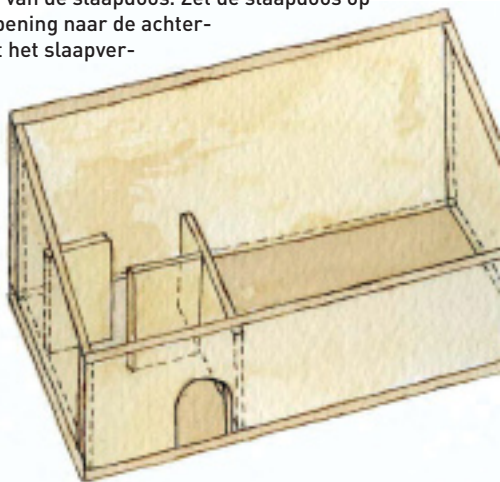
Let op! Ventilatie is erg belangrijk: vocht is een gevaar in egelhuizen omdat een houten huis veel dichter is dan een nest van welk natuurlijk materiaal dan ook.

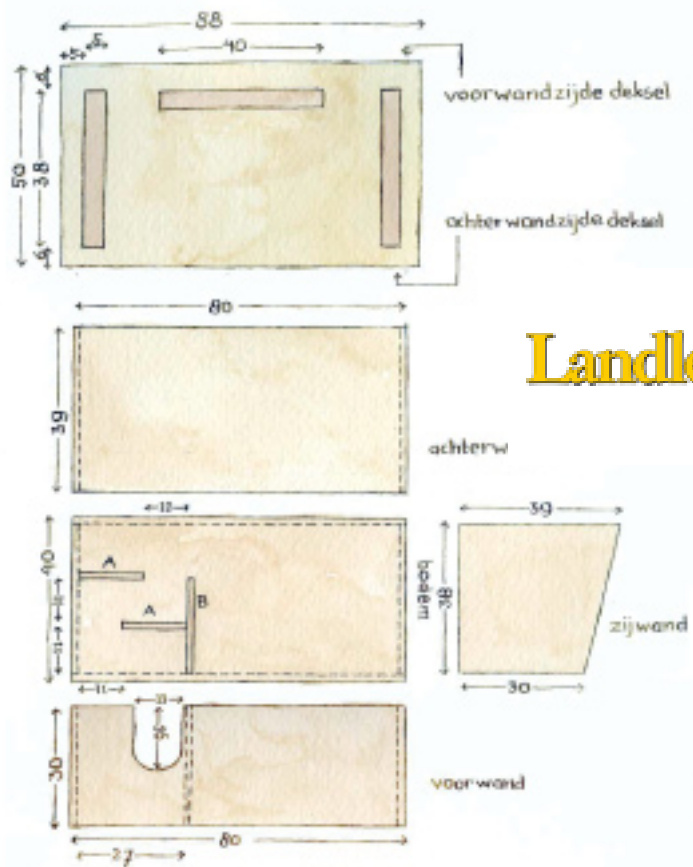
Boor de schroefgaten voor en schroef het hok in elkaar. Schroef op de binnenkant van de dakplank enkele latten die precies in de kist vallen. Zo hoeft u het dak niet vast te schroeven en kunt u het huis in het voorjaar schoonmaken.

Leg de stoeptegels als fundering op een beschut plekje, bijvoorbeeld onder een boom of onder struiken. Zet hier het huis op. Zorg er wel voor dat de opening niet naar het noorden of noordoosten wijst.

Maak een opening in de zijkant van de slaapdoos. Zet de slaapdoos op het stuk piepschuim, met de opening naar de achterwand van het egelhuis. Zo blijft het slaapverrek tochtvrij.

Vul de doos met wat droog blad of papiersnippers. Gebruik geen hooi of stro, want dit kan tussen de stekels gaan zitten. Dek de slaapdoos af met een stuk karton. Strooi rond de doos wat zand en bladeren. Sluit het deksel van het egelhuis en bedek het huis met takken en bladeren.

Landleven

Kijk ook eens op Landleven.nl

Waar zet je een egelhuis neer?

Plaats een egelhuis in een rustig hoekje van uw terrein. Bij voorkeur langs een muur of schutting. Zorg dat de ingang niet naar het noorden of noord-oosten is geplaatst, zodat er geen wind naar binnen waait. Laat de ingang iets schuin lopen zodat er geen water naar binnen kan lopen.

Als u niet zelf een egelhuis wilt maken, kunt u er ook een bestellen bij Vivara (zie *bon achterin*).

Stekelwaardigheden

- ★ Egels zijn de enige zoogdieren die zich kunnen oprollen. Dat doen ze als ze zich bedreigd voelen. Eenmaal in deze houding kunnen ze wel een paar uur zo blijven liggen. Maar meestal is het gevaar eerder voorbij.
- ★ Egels zijn best luidruchtig. Afhankelijk van wat ze aan het doen zijn, kunnen ze allerlei geluiden produceren (snorken, snuiven, snuffelen en smakken).
- ★ Je zou het misschien niet denken maar egels kunnen hard rennen. Ze halen een maximum snelheid van wel twee meter per seconde.
- ★ Egels kunnen wel veertig slakken per nacht eten.
- ★ Egelbaby's worden kaal geboren; de witte stekeltjes liggen in de huid verborgen, maar snel na de geboorte slinkt de huid en worden zij zichtbaar. Na enkele dagen groeien daar de bruine jeugdstekels tussen.
- ★ Een volwassen egel heeft wel zes duizend stekels, ieder twee tot drie centimeter lang en gestreept van kleur.
- ★ Egels paren net als andere zoogdieren zoals bijvoorbeeld ook honden. Als het mannetje interessant genoeg is dan werkt het vrouwtje mee door haar stekels plat te leggen.
- ★ Ondanks zijn stekels is de egel geen familie van het stekelvarken. Egels zijn insectenetters, net als spitsmuizen en mollen. Het stekelvarken is een knaagdier.
- ★ Egels hebben een staartje, 2 tot 4 cm lang en licht behaard.
- ★ Egels leggen voor de winterslaap geen voedselvoorraad aan. Ze eten dan maandenlang helemaal niet. Vaak ontwaken ze wel tijdens de wintermaanden als het wat warmer is, dan gaan ze ook op zoek naar eten. Als er dan niks is komen ze in de problemen.
- ★ De egel is een prima zwemmer!

Echte egelvrienden

Lodewijk

Lodewijk, de tuinman bekend van RTL Eigen Huis en Tuin is ambassadeur van het Jaar van de Egel: "Egels zijn fantastische dieren die thuishoren in onze natuur, maar zeker ook in onze tuinen. Naast dat ze er bijzonder uitzien en erg tot de verbeelding spreken zijn ze erg nuttig. Zo zijn mensen vaak druk bezig om slakken de tuin uit te jagen terwijl het beter is een egel de tuin in te krijgen want die doet het werk voor je."

De tips van Lodewijk zijn elders te lezen in dit boekje.

Hugh

Hugh Warwick, beroemd Engels egelonderzoeker en schrijver steunt het Jaar van de Egel. Hij heeft zijn motto ontleend aan de Amerikaanse sciencefiction TV-serie 'Heroes': 'Red de egel, red de wereld!'

Warwick: "Egels zijn de enige dieren in het wild waar je heel dichtbij kunt komen (zelfs neus-aan-neus) en daarmee zijn ze veel belangrijker dan bijvoorbeeld walvissen om de natuur te redden. Vergelijk het maar met je liefdesleven. Je hebt maar heel weinig kans om neus-aan-neus met Angelina Jolie te komen staan laat staan er een 'relatie' mee te krijgen. En dat geldt ook voor die prachtige walvissen. Die zijn net zo onbereikbaar! De ware liefde komt niet van filmsterren maar van de *girl nextdoor*, en dat is precies wat de egel brengt: liefde voor de natuur, dicht bij huis. Ga maar eens zelf neus-aan-neus zitten met een egel. Dan word je vanzelf verliefd!"

Welke egels hebben hulp nodig?

- Een gewonde egel.
- Een egel die onrustig, vaak in rondjes blijft lopen, zowel overdag als 's nachts, omvalt of schuddeggig loopt.
- Een half verdrongen egel.
- Een egel die suffig blijft zitten, ook als hij wordt aangeraakt.
- Een egel die gestrekt, met dichte ogen, blijft liggen. NB: al voelt hij koud aan, zolang hij slap is, behoeft hij niet dood te zijn.
- Een egel die in een net verstrikt is.
- Een egel die hoest of vieze ogen heeft.
- Een egel in een verstoord winternest, waarin hij niet meer kan blijven.
- Ook baby-egels hebben dringend hulp nodig als de moeder om de een of andere reden niet (meer) voor ze kan zorgen.
- Egels die bij aanvang van de winter minder dan 400 gram wegen komen de winter vaak niet door zonder hulp

Bron: www.egelopvang.nl

Een zieke of gewonde egel

In Nederland zijn tientallen opvangcentra voor zieke of gewonde egels. Zij lappen de dieren weer op en daarna is hun overlevingskans –zo blijkt uit onderzoek – weer net zo hoog als van andere egels. Alleen de opvangcentra mogen egels opvangen. De egel is een wild en beschermd dier dat u dus niet zelf mag opvangen of houden. Een overzicht van de centra vindt u op

www.jaarvandeegel.nl

SPECIALE AANBIEDING
ZOOGDIERVERENIGING

stuur deze bon in een gesloten enveloppe aan:

ZOOGDIERVERENIGING

Oude Kraan 8

6811 LJ Arnhem

SPECIALE AANBIEDING VIVARA EGELPAKKET

Een fraai egel-voederbakje inclusief 750 gram egelvoer. Zo krijgen de egels alle benodigde vitaminen en voedingsstoffen binnen.

Van €11,90 voor €10,95 (exclusief €4,99 verzendkosten)

Artikelnummer: 98184

Ontvang nu gratis 7 dierenwens-
kaarten bij uw bestelling
(artikelnummer 95057)

Deze actie is geldig tot en met 30-06-2010 alleen voor telefonische bestellingen. Telefoon: 0478-517960.

Vermeld bij uw bestelling de actiecode: H1759

Kijk op www.vivara.nl voor meer egelproducten

Word nu lid van de

Ja, ik word lid van de Zoogdiervereniging. Ik ontvang daarbij speciaal in het kader van het Jaar van de Egel gratis een fraaie egelmok (ter waarde van €3,95). Als lid van de Zoogdiervereniging ontvang ik vier keer per jaar het tijdschrift Zoogdier. Ik machtig de Zoogdiervereniging om per maand 2 euro van mijn bankrekening af te schrijven en blijf minimaal 1 jaar lid.

Naam

M/V

adres

Postcode/Woonplaats

E-mail

Bankrekeningnummer

Datum

Handtekening

Colofon

Uitgave Zoogdiervereiniging

Tekst Neeltje Huizenga en Eric van Kaathoven,
met adviezen van Els Poel Hellinga en
Anouschka Hof

Illustraties Wietse Bakker

Foto's Rollin Verlinde, Dick Klees, Mireille de
Heer, Emilie de Bruijckere, Vogelklas Karel
Schot, Jasja Dekker, Peter Duringhof, Annema-
rie van Diepenbeek, Eric van Kaathoven, Martin
Shaw, Jeroen Visser, Edwin Kats, Doreen Bur-
ras, Vivara, Wietse Bakker

Vormgeving BARD87 's-Graveland

Druk Polyprint Hilversum

© Alle rechten voorbehouden aan de uitgevers van dit
boekje. Gebruik in publicaties alleen na toestemming van
de Zoogdiervereiniging.

Dankwoord

Deze uitgave is deels ontleend aan het boekje
'Hedgehogs in Your Garden' van de Mammal So-
ciety.

Wij danken deze Britse zusterorganisatie en il-
lustratoren Jenny Daltry en Anna Jones voor hun
toestemming. Dank ook aan alle fotografen en
anderen die meewerkten aan deze uitgave.

De campagne Jaar van de Egel en deze uit-
gave worden mede mogelijk gemaakt door:

Landbouw, natuur en
voedselkwaliteit

Zoogdiervereiniging

Ontdek de wereld van de Nederlandse Zoogdieren
voor maar 2 euro per maand. Ontvang daarbij spe-
ciaal in het kader van het Jaar van de Egel gratis
een fraaie egelmok (ter waarde van €3,95). En
draag met uw lidmaatschap bij aan onderzoek naar
en bescherming van de Nederlandse zoogdieren.

Met prachtige foto's en unieke artikelen is Zoog-
dier het enige tijdschrift dat alle in het wild le-
vende zoogdieren bij u thuis brengt. Van egel tot
eekhoorn, van bever tot boommarter en van das tot
otter. Dit populair wetenschappe-
lijke blad is een must voor iedere
natuurliefhebber. Leden van de
Zoogdiervereiniging ontvangen
Zoogdier vier maal per jaar.

Gratis
egelmok!

Egels op uw terrein

Een uitgave van de Zoogdiervereniging
2009